

Jan Jindřich

Jan Jindřich, markrabě moravský

- 12. 2. 1322 Mělník – 12. 11. 1375 Brno, markrabě moravský 1349–1375
- první problém: jak smysluplně popsat jeho vládu (absence zahraniční politiky, těžko postižitelný vývoj vlády)
- Jaroslav Mezník – tematické okruhy působení
- druhý problém: jak Jana Jindřicha hodnotit
- zjevné podřízení se (závislost?) na Karlovi
- ? slaboch neschopný samostatného rozhodování?
- ? skandalista evropského formátu?
- ? uvážlivý panovník a vynikající hospodář?

Jan Jindřich a Karel

- listinou z 26. prosince 1349 Karel IV. udělil Janu Jindřichovi markrabství moravské lénem, Jan týž den slíbil jako leník poslušnost
- [Karel – markrabě moravský 1334–1346, ale fakticky spoluvládce Jana Lucemburského]
- listina z 7. dubna 1348 – Karel stanovil, že Morava nepodléhá římskému králi, ale je lénem českého krále (+ dvě samostatná léna podřízená rovněž českému králi – vévodství opavské a biskupství olomoucké)

Jan Jindřich a Karel

- Jan Jindřich vždy naprosto podřízený vztah, ve všech ohledech uznává staršího bratra
- absence samostatné zahraniční politiky (až na nečetné výjimky – projednané s Karlem?)
- absolutně podporuje Karla – vzájemná důvěra
- Karel zasahuje do událostí na Moravě – vždy s Janovým vyžádáním či souhlasem
- otázka vydávání a potvrzování listin
- Jan zastupuje Karla v jeho nepřítomnosti, vede vojenské tažení na jeho podporu – předpokladem je nutná míra samostatnosti

Jan Jindřich a manželky (ženy)

- Markéta Tyrolská, dcera Jindřicha Korutanského
- Markéta Opavská (zemřela 1363), dcera Mikuláše II. – svatba asi 1349, dispens až v srpnu 1351
- [Alžběta Těšínská, těšínská kněžna, dcera Kazimíra I., cisterciácká jeptiška ve slezské Třebnici – 1363/1364]
- Markéta Habsburská (1346 – 14. 11. 1366), dcera Albrechta II. a vdova po Menhartu Bavorském (syn Markéty Tyrolské a Ludvíka II. Bavora, sňatek 1364)
- Alžběta z Oettingenu, svatba 1367, zemřela 1409

Jan Jindřich a Markéta Tyrolská (Pyskatá)

- Jan Jindřich o čtyři roky mladší
- jako pětiletý v roce 1327 odjíždí do Tyrol
- 16. září 1330 v Innsbrucku svatba
- 1335 zemřel Jindřich Korutanský, Jan Jindřich hrabětem tyrolským (vévodství korutanské získali 1335 Habsburci lénem od Ludvíka Bavora)
- listopad 1341 Jan Jindřich nebyl vpuštěn na hrad
- manželství „rozvedl“ Ludvík Bavor, Markéta se provdala za jeho syna Ludvíka
- manželství rozvedeno Klimentem VI. v roce 1349

Jan Jindřich do roku 1349

- 1342–1349 potupné postavení, vyhnaný hrabě tyrolský, ponížení v manželství
- podle testamentu Jana Lucemburského mu měla připadnout Morava
- 1344 Jan Jindřich správcem českého království
- 1345 získal rytířský pás (tažení do Polska)
- 1347–1349 opakovaně správcem království
- 1347 sám vojensky vpadl do Bavorska
- 1349 s Karlem vojensky vpadl do Braniborska

Jan Jindřich jako markrabě a Karel

- po celou dobu naprostá vzájemná důvěra
- Jan Jindřich vždy naprosto spolehlivý
- setrvalá politická a diplomatická podpora, pasivní podíl na diplomatických jednáních
- pobyt na Karlově dvoře, svědek na listinách
- správcem království v době nepřítomnosti Karla
- samostatně: smlouva s rakouským vévodou Albrechtem II. Habsburským z roku 1351 týkající se vzájemné podpory proti vzbouřencům
- 1356/1357 válka na moravsko-rakouském pomezí

Jan Jindřich a Karel – otázka nástupnictví

- listina z 7. dubna 1348 – v případě vymření hlavní linie nepadne království na římského krále
- právo pánů vybrat krále platí až po vymření celého lucemburského rodu
- listiny z let 1349 a 1355: vyloučeny dcery a třetí syn Jana Lucemburského Václav, přednost prvorozenectví
- Po Karlově smrti měl být dědicem jeho nejstarší syn – Jan Jindřich – jeho nejstarší syn (Jošt 1354)
- 1361 – narození syna Václava IV. (první Václav narozen 1350, zemřel 1351, matka Anna Falcká)
- výjimka – smlouva z roku 1359 – porušení principů

Jan Jindřich a moravská šlechta

- po celou dobu velmi korektní vztah
- 1350 odboj pánů z Cimburka (spor o zastavené tovačovské panství) – urovnáno
- 1356 obléhání Telče pana Jindřicha z Hradce (spor Jindřicha z Hradce s Vilémem z Landštejna)
- 1366: Boček z Kunštátu staví bez povolení hrad Obřany (u Bystřice pod Hostýnem)
- spory výjimečné a s jednotlivci, ne s celým stavem
- páni z Kravař, ze Šternberka, z Holštejna, Cimburkové, Hechtové z Rosic, z Bítova

Dvůr Jana Jindřicha

- dvůr menšího rozsahu
- markraběcí rada (Petr Hecht z Rosic)
- podkomoří, komorník, hofmistr
- dvorský soud (pro lenní záležitosti), purkrabí markraběcích hradů, kolegium kaplanů
- markraběcí kancelář – kancléř, notář, písaři (cca 180 listin)
- zemské úřady: nejvyšší komorník, sudí, zemský písař
- řemeslníci (zlatník, obuvník, krejčí, stavitel, zedník, tesař), hudebníci (trubači, pištcí), mistr kuchyně

Markraběcí majetky za Jana Jindřicha I.

- neustálé usilovné kupování dalších a dalších statků (hrady a panství, města, městečka)
- Kolem roku 1350 cca 22-24 markraběcích hradů (např. Špilberk, Veverčí, Olomouc, Přerov, Štramberk, Hodonín, Ivančice, Břeclav, Znojmo, Podivín, Vranov, Broumov, Bánov, Buchlov, Napajedla, Ostroh, Brod)
- Jan Jindřich koupil během 25 let minimálně 16 tvrzí a hradů (Židlochovice, Morkovice, Malenovice, Pyšolec, Zubštejn, Cimburk u Koryčan, Střílky, Drnholec, Vildenberk, Drahotuše, Cimburk u Jevíčka, Třebová, Obřany u Bystřice pod Hostýnem, Osová, Víckov, Mitrov)
- k tomu náležely příslušné majetky (města, městečka, vsi)

Markraběcí majetky za Jana Jindřicha II.

- stálé hromadění majetku
- hrady: na konci vlády 42–48 (jedna třetina)
- města: na konci vlády cca 21 z 50 v rukou markraběte (dvě pětiny z celkového počtu, nejdůležitější: Brno, Olomouc, Znojmo, Jihlava)
- městečka: cca 25 ze 120 (jedna pětina)
- vesnice: přibližně 350 (cca jedna desetina)
- funkční lenní systém
- významná privilegia pro Brno a Olomouc
- plně zatěžoval městskou pokladnu

Markraběcí majetky za Jana Jindřicha III.

- kupní ceny:
- 1353: tvrz Židlochovice a 1 ves – 1500 hřiven
- 1358: hrady Cimburk a Střílky, k tomu městečka Koryčany, Střílky – 3600 kop grošů
- 1365: hrady Cimburk a Třebová, města (Moravská) Třebová a Jevíčko, 3 městečka, 35 vesnic – 16 000 hřiven
- 1371: hrad Vildenberk a 10 vsí: 3 300 hřiven grošů (ve stejném roce Jan Jindřich koupil i Drahotuše se 14 vesnicemi)
- roční výnos: minimálně 7–10 tisíc hřiven ???

Jan Jindřich a církev

- kromě problémů týkajících se manželství (kladba – dispens) žádné konflikty
- vztah s olomouckými biskupy korektní, zejména s Janem ze Středy (1364–1380)
- Kláštery: 1350 Jan Jindřich založil klášter augustiniánů poustevníků (původně u sv. Tomáše)
- 1375 kartuziánský klášter v Králově Poli
- snaha omezovat vliv šlechty na ekonomické fungování klášterů (majetkové transakce pouze se souhlasem markraběte)

Testamenty Jana Jindřicha

- tři: z roku 1363 (pouze potvrzení Karla IV.)
- z roku 1366 (originál nemáme, pouze text v listině Karla)
- z roku 1371 v originále (+ latinské a německé potvrzení)
- poslední testament vydán se souhlasem moravské šlechty (42 osob z řad panských rodů spolučetilo listinu)
- velmi propracovaný systém dědictví
- Nástupcem Jošt (z 21 měst měl mít 14, z 25 městeček 20)
- Prokop a Jan Soběslav – menší díl majetku na základě lenního slibu
- Nástupnictví: Jošt – jeho synové – Jan Soběslav – jeho synové – Prokop – jeho synové – český král
- precizně vyřešeno předávání majetků v případě smrti

Zhodnocení vlády Jana Jindřicha

- absence zahraniční politiky
- absolutní podpora a podřízení se jednání bratra Karla (je to dobře nebo špatně?)
- Morava – období klidu a stability, žádné vážnější konflikty, rozmach šlechty
- rozvoj majetkové základny zeměpána
- velké finanční zatížení markraběcích měst a klášterů
- patrně vzestup kriminality (těžko hodnotit)
- dva pohledy: slaboch bez koncepce vládnutí nebo uvážlivý diplomat „ve stínu“ bratra a vynikající hospodář

Moravské zemské desky

- sloužily k zápisu svobodných nemovitých statků a pozemkových majetkových záležitostí (prodeje, koupě, věna, spolky) – „pozemková“ kniha středověku
- 1348 reforma Karla IV. – vedly se pouze v Brně a Olomouci na zasedání zemského soudu
- zápisy nebyly povinné
- národní kulturní památka

Moravská šlechta v druhé polovině 14. století

- páni – cca 25 rodů (cca několik set osob)
- neuzavřený stav (směrem nahoru i dolů)
- urozený původ, značný nebo přiměřený majetek (hrady, města, více vesnic, mnoho dvorů)
- jako společenský stav partneři markraběte (markraběcí dvůr, přiměřený podíl na moci, finanční záležitosti, vojenské záležitosti)
- možnosti hospodaření, koupě celých panství
- společenské postavení (úřady), vzájemné vztahy
- otázka sebeprezentace, rituály moci

Moravská šlechta v druhé polovině 14. století

- nižší šlechta – cca 900–1000 rodů v předhusitském období (střídání predikátů)
- různá titulatura (zeman, rytíř, panoš či panoše)
- neuzavřený stav (směrem nahoru i dolů)
- hospodaření na vlastních statcích, na cizích statcích (léna), služba, **klientské vazby**
- jen cca 20% stálý dostatečný příjem, jen cca 5% vlastnilo celou vesnici
- drtivá většina jen drobné majetky
- otázka sebe prezentace, životní styl, spory

Moravská šlechta v druhé polovině 14. století

- střední šlechta – pojem, který se neprosadil
- rody nižší šlechty majetkově stojící mezi masou nemajetné nižší šlechty a panským stavem
- řádově několik desítek rodů
- rozsáhlejší majetky (více vsí, tvrz, městečka)
- otázka hospodaření (statky ležící u sebe versus náhodné koupě), možnosti hospodaření
- např. rody z Lulče, Želic, Kyjovcové z Kyjovic, Tvořihráze, Zástřizlové, z Prus, Dřínova – příbuzenské vztahy (manželství)

Moravská šlechta v druhé polovině 14. století

- vývoj struktury majetkového vlastnictví
- základní vývojová tendence: snaha vytvářet větší majetky (v rádech vesnic)
- vesničky rozdělené na více dílů (mezi více majitelů) postupně získává jeden majitel
- celkový rozsah šlechtických majetků se nemění
- zvětšuje se velikost majetků jednoho majitele (rodů), logicky klesá počet majitelů
- kam mizí vrstva nejchudší šlechty?
- krize nižší šlechty a husitská revoluce (marx.)

Moravská šlechta v druhé polovině 14. století

- otázka postavení ženy ve středověké společnosti
- zajištění urozené ženy pro případ ovdovění – zapsání věna (výše dle movitosti zapisovatele)
- v zemských deskách často následuje po zisku statků manželem
- jiná možnost zapsání: např. bratr, otec, pán
- výnos pojištěn většinou na konkrétním majetku
- roční plat nebo celková suma (desetina roční výnos) – často kolem 100 hřiven grošů ročně
- placeno po ovdovění, spory, převody věna

Páni z Vildenberka (hrad u Pozořic) I.

- Půta I. z Vildenberka (od roku 1317)
- nejasný původ, dobré postavení ve společnosti
- manželka Zdeňka z Boskovic, sestra Artleba a Oldřicha z Boskovic
- pět synů: Půta II., Proček, Oldřich (duchovní), Beneš (Bouzov do roku 1382), Ješek (Bouzov, loštická větev)
- pět dcer: Jitka (manžel Čeněk z Pirkštejna a Sloupu), Mabka, Eliška, Zdeňka, Markéta (všechny dominikánky u sv. Kateřiny v Olomouci)
- Hrad Vildenberk: Půta II. a Proček (od 1340)

Páni z Vildenberka (hrad u Pozořic) II.

- Půta II. (do 1365) – synové Půta III., Ješek, Mikeš – Mikuláš (řád německých rytířů), dcera **Kateřina** (Stěpán z Pernštejna, Jindřich z Nevojic)
- Proček (do 1349) – jediný syn Půta Šaclar
- 22. 2. 1371 Půta Šaclar prodal polovinu panství Janu Jindřichovi za 1700 hřiven grošů (devět vsí): CDM X, č. 109, s. 128, ZDB VI, 2.
- 5. 3. 1371 Půta III. a Ješek prodali polovinu panství Janu Jindřichovi a Joštovi za 2600 hřiven grošů (deset vsí): CDM X, č. 113, s. 133–134, ZDB VI, 3.
- Celkem za panství 4300 hřiven grošů